

ЗАКОНОДАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КВОРУМУ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

LEGAL FEATURES OF DEFINING THE QUORUM AT THE GENERAL MEETING OF JOINT-STOCK COMPANY

Стаття присвячена актуальним питанням у сфері корпоративних відносин. У контексті чинного законодавства України та судової практики розглянуто законодавчі особливості визначення кворуму загальних зборів акціонерного товариства. Окреслені правові ситуації, які можуть виникнути під час проведення загальних зборів акціонерного товариства та прийняття такими зборами відповідних рішень.

This article is devoted to topical issues in corporate relations domain. In the context of applicable legislation of Ukraine and legal practice, it considers legal features of defining the quorum at the general meeting of joint-stock company. The conclusion was made as follows.

To begin with, the basic value for calculating the quorum at the general meeting of the joint-stock company is voting share, the status of which is invariable and is connected to the share capital. Secondly, the Status of voting share may change only in case of its cancellation by the company or the above one-time act pursuant to cl. 10 Section VI Law of Ukraine «On the Depository System of Ukraine». Thirdly, all holders of ordinary registered shares are owners of the voting shares. Moreover, unavailability the majority of voting shares of the joint-stock company at the general meeting is the basis for recognizing such meeting as illegitimate, and the decision as invalid. If information on ordinary registered shares was not disclosed by the depository institution resulting in the fact that incomplete register was issued as of the joint-stock shareholders voting day, while calculating the quorum it is necessary to consider the number of all voting shares, rather than the number registered by the registration commission, since information on ordinary registered shares, undisclosed by the depository institution) is not the basis for depriving the ownership right to voting shares and, correspondingly, voting right at the general meeting of the joint-stock company. If there is a court decision in form of Resolution, which prohibits the shares to take part in voting at the general meeting under the agenda item, these shares, even if they are available in the register as voting, cannot take part in voting at the specific meeting. The status of voting share is constant while participation in specific general meeting has local application, limited by the time frameworks.

Ключові слова: акціонерне товариство, акціонер, право голосу, корпоративні права, голосуюча акція, загальні збори, кворум, право власності.

Key words: joint-stock company, shareholder, voting right, corporate rights, voting share, general meeting, quorum, ownership right.

Євгенія

Вакуленко

к.е.н., директор
аудиторської
компанії

«НХД-Аудит»

Юрій Оніщук

д.ю.н., професор
кафедри
конституційного,
адміністративного
та господарського
права

Академія праці,
соціальних
відносин
і туризму

Yevheniia

Vakulenko

PhD,

Director

of «NHD-Audit»
Company

Yurii Onishchuk

Doctor in

Juridical Sciences,

Professor,

Academy

of Labour,

Social Relations

and Tourism

КОРПОРАТИВНІ
ФІНАНСИ

Постановка проблеми. Акціонерне товариство є однією з найбільш розповсюджених та ефективних форм участі значної кількості осіб для здійснення господарської діяльності. Вищим органом акціонерного товариства є загальні збори, до компетенції яких віднесені будь-які питання діяльності акціонерного товариства. Прийняття або неприйняття загальними зборами того чи іншого рішення призводить до відповідних наслідків, які є юридично та/або економічно значущими для акціонерів та суспільства.

Закон України «Про акціонерні товариства» встановлює дворівневу систему визначення правомочності рішень, прийнятих загальними зборами акціонерів: по-перше, правомочними повинні бути самі загальні збори, що передбачає наявність у них кворуму; по-друге, рішення має бути прийнято відповідною кількістю голосів осіб, які беруть участь у загальних зборах. Так, у ч. 2 ст. 41 Закону України «Про акціонерні товариства» зазначено, що загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками більш як 50 відсотків голосуючих акцій. Незважаючи на нібито достатньо просту схематику питань визначення кворуму загальних зборів акціонерного товариства, відповідні проблеми є одними з найскладніших на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам діяльності акціонерних товариств були присвячені праці таких українських вчених як О.М. Вінник, Н.С. Глузь, О.Р. Кібенко, І.М. Кучеренко, В.І. Лаптев, Т.В. Момот, Г.В. Назарова, О.В. Сметанко, І.В. Спасибо-Фатеева, В.С. Щербина, О.В. Щербина та ін. Попри значне зацікавлення науковців проблематикою функціонування акціонерних товариств чимало питань не дістали належного наукового висвітлення й обґрунтування і потребують подальшого дослідження в зв'язку з практичним застосуванням. Зокрема, існує значний масив проблем, пов'язаних з визначенням кворуму на практиці на загальних зборах акціонерного товариства. На жаль, даний аспект у сфері корпоративних

відносин залишається практично поза увагою дослідників.

З огляду на це, метою статті є дослідження практичних проблем визначення кворуму на загальних зборах акціонерного товариства з урахуванням норм чинного законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 41 Закону України «Про акціонерні товариства» наявність кворуму загальних зборів визначається реєстраційною комісією на момент закінчення реєстрації акціонерів для часті у загальних зборах. У ч. 2 цього ж Закону передбачено, що загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками більш як 50 відсотків голосуючих акцій [1].

Згідно п. 1 пп. 3 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» голосуюча акція – це акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства.

Ключовими фразами в наведених вище нормах є «власники голосуючих акцій» та «право голосу».

Відповідно до ч. 3 ст. 20 Закону України «Про акціонерні товариства» акціонерне товариство може здійснювати розміщення акцій двох типів – простих та привілейованих. При цьому згідно ч. 5 ст. 20 цього ж Закону частина привілейованих акцій у розмірі статутного капіталу акціонерного товариства не може перевищувати 25 відсотків.

Саме прості іменні акції і є голосуючі за своїм статусом, адже ст. 25 «Права акціонерів – власників простих акцій» Закону України «Про акціонерні товариства» визначає статус простої акції, згідно якої проста акція дає право на один голос. Тобто, всі власники простих акцій є власниками голосуючих акцій, що і передбачено у ч. 2 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства», зокрема: «право голосу на загальних зборах акціонерного товариства мають акціонери – власники простих акцій». Тому саме володіння простою акцією забезпечує право голосу і підтверджує статус акції як голосуючої.

Як виняток втрата права голосу, передбачено п. 10 Розділу VI Закону України «Про депозитарну систему України» в період з 06.07.2012 р. по 06.07.2013 р., шляхом добровільної відмови є те, що протягом одного року власник цінних паперів з дня набрання чинності Закону України «Про депозитарну систему України» не уклав з обраною емітентом депозитарною установою договору про обслуговування рахунка в цінних паперах від власного імені [2].

Так, відповідно до ч. 3 ст. 40 Закону України «Про акціонерні товариства» реєстрація акціонерів (їх представників) проводиться на підставі переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, складеного в порядку, передбаченому законодавством про депозитарну систему України, із зазначенням кількості голосів кожного акціонера. Реєстрацію акціонерів (їх представників) проводить реєстраційна комісія, яка призначається наглядовою радою, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою статті 47 цього Закону, – акціонерами, які цього вимагають.

Згідно п. 10 Розділу VI Закону України «Про депозитарну систему України» власник цінних паперів, які були дематеріалізовані, зобов'язаний звернутися до обраної емітентом депозитарної установи та укласти з нею договір про обслуговування рахунка в цінних паперах від власного імені або здійснити переказ прав на цінні папери на свій рахунок в цінних паперах, відкритий в іншій депозитарній установі. У разі якщо власник цінних паперів протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом не уклав з обраною емітентом депозитарною установою договору про обслуговування рахунка в цінних паперах від власного імені або не здійснив переказ належних йому прав на цінні папери на свій рахунок у цінних паперах, відкритий в іншій депозитарній установі, цінні папери такого власника (які дають право на участь в органах емітента) не враховуються при визначенні кворуму та при голосуванні в органах емітента.

Обмеження щодо врахування цінних паперів при визначенні кворуму та при голосуванні в органах емітента встановлюються депозитарною установою в системі депозитарного обліку протягом одного робочого дня після закінчення строку.

Слід зазначити, що дана норма має одноразову дію і її поява викликана в зв'язку із змінами чинного законодавства, відповідно до п. 9 Розділу VI Закону України «Про депозитарну систему України» всі акції акціонерів були станом на 06.07.2012 р. дематеріалізовані.

Необхідно відмітити, що Закон України «Про депозитарну систему України» визначає правові засади функціонування депозитарної системи України, встановлює порядок реєстрації та підтвердження прав на емісійні цінні папери та прав за ними у системі депозитарного обліку цінних паперів, а також порядок проведення розрахунків за правочинами щодо емісійних цінних паперів. Даний нормативно-правовий акт не регулює питання права власності на акції, право голосу акціонерів на загальних зборах та кількість голосуючих акцій, а лише визначає порядок реєстрації та підтвердження прав на акції. Тому положення п. 10 Розділу VI Закону України «Про депозитарну систему України» є нормами одноразової дії, тобто мало місце в період з 06.07.2012 р. по 06.07.2013 р.

Щодо тлумачення ч. 1 ст. 34 Закону України «Про акціонерні товариства» в частині голосуючої акції, необхідно відмітити, що ані сам текст зазначеної статті цього Закону, ані сама назва статті не містить словосполучення «голосуюча акція», «право голосу» або «право власності». Дана стаття має назву: «Право на участь у загальних зборах», тобто мова йде тільки про допущення акцій до голосування на конкретних загальних зборах і до статусу голосуюча або не голосуюча акція дана норма відношення не має і даний правовий статус акцій не регулює. Тобто, мається на увазі лише включення до переліку акціонерів, що станом на певну дату мають право на участь у загальних зборах. У ч. 1 ст. 34 Закону України «Про акціонерні

товариства» передбачено обмеження спеціального права, яким є корпоративне право посвідчене певною акцією, що передбачає можливість участі на конкретних загальних зборах, а не позбавлення права на голосуючу акцію. Право на участь у загальних зборах і голосуюча акція не є тотожними поняттями.

Отже, голосуюча акція – це акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства. Всі власники простих іменних акцій є власниками голосуючих акцій. Привілейовані акції є обмеженими, оскільки згідно ч. 5 ст. 20 Закону України «Про акціонерні товариства» не можуть перевищувати 25 відсотків у розмірі статутного капіталу акціонерного товариства. Статус голосуючої акції може змінитися тільки у випадку її анулювання акціонерним товариством або зазначеним вище одноразовим актом, передбаченим п. 10 Розділу VI Законом України «Про депозитарну систему України».

Аналіз нормативно-правової бази щодо розрахунку кворуму на загальних зборах акціонерного товариства дозволяє зробити висновок, що базою величиною для розрахунку кворуму на загальних зборах акціонерного товариства є голосуюча акція, яка є незмінною, оскільки прив'язана до статутного капіталу, що кореспондується з п. 2.22 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» [3].

Рішення загальних зборів акціонерного товариства є недійсними у разі відсутності кворуму, що підтверджується і судовою практикою.

Так, згідно п. 2.13 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з порушенням прямих вказівок закону є прийняття загальни-

ми зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення або у разі неможливості встановлення наявності кворуму.

Відповідно до п. 2.21 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» під час вирішення питання про правомочність загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичних осіб слід виходити з того, що загальні збори є правомочними, якщо на них зареєструвалися учасники (акціонери), які володіють у сукупності більш як 50 відсотками голосів учасників ТОВ чи ТДВ (голосуючих акцій акціонерів АТ) від загальної кількості голосів, якщо на зборах присутні більше половини членів кооперативу.

Згідно п. 2.22 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» відсутність під час проведення загальних зборів переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, унеможлиблює встановлення їх правомочності і тому є підставою для визнання недійсними прийнятих цими зборами рішень незалежно від виду акціонерного товариства.

Необхідно відмітити, що кворум визначається в залежності від кількості акцій в статутному капіталі, які за своїм статусом є голосуючими, а тому визначальним є право власності на акцію. Щодо обмеження права власності на акції, то будь-яке спеціальне право згідно Кримінального процесуального кодексу України може бути тимчасово обмежене у використанні, однак це не призводить до позбавлення самого права володіння.

Відповідно до ст. 170 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) арешт майна передбачає заборону для особи, на майно якої накладено арешт, іншої особи, у володінні якої перебуває майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його [4].

До майна, на яке накладається арешт належать корпоративні права, до яких згідно ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГПК України), відносяться права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [5]. Отже, накладення арешту на майно акціонерного товариства є по суті заборону власникам акцій користуватися та розпоряджатися корпоративними правами, що передбачає відсторонення такого власника акцій від управління товариством, через процедуру голосування на загальних зборах товариства, відсторонення від прийняття будь-яких рішень, що приймаються товариством, розпорядження акціями товариства та будь-яким чином використовувати акції товариства з метою унеможливити настання будь-яких негативних наслідків для товариства та інших акціонерів.

Даний факт підтверджується і судовою практикою. Так, згідно п. 2.28 Постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» під час визначення правомочності загальних зборів господарські суди не мають підстав для неврахування голосів акціонерів (учасників, членів), акції (частки, паї) яких перебувають під арештом, оскільки накладення арешту на акції (частки, паї) є обмеженням права на їхнє відчуження, а не обмеженням прав, посвідчених ними. Арешт акцій (часток, паїв) не позбавляє їх власника можливості реалізації посвідчених ними корпоративних прав і не призводить до зменшення загальної кількості акцій (часток, паїв) у статутному капіталі (складеному капіталі, пайовому фонді) юридичної особи та, відповідно, загальної кількості голосів акціонерів (учасників, членів), а

відповідно до зменшення кількості голосуючих акцій, що є базовою величиною для розрахунку кворуму.

Судова практика свідчить, що обмеження щодо права власності на акції не призводить до зменшення їх кількості в статутному капіталі, а відповідно до зменшення кількості голосуючих акцій. Слід зауважити, що господарське судочинство не передбачає обмеження спеціального права в частині голосування на загальних зборах акціонерного товариства (арешт акцій передбачає лише їх знерухомлення), тоді як кримінальне судочинство передбачає обмеження такого права шляхом накладення арешту на акції як обмеження спеціального права.

Така відмінність між господарським та кримінальним судочинством пов'язана з тим, що: 1) кримінальні правопорушення є більш резонансними та суспільно небезпечними винними діями; 2) кримінальний процес наділений більш широким інструментарієм щодо захисту особи, суспільства та держави від злочинних посягань; 3) кримінальне процесуальне законодавство має преюдицію над іншими судовими процесами, оскільки згідно ч. 2 ст. 94 Кримінального процесуального кодексу України жоден доказ не має наперед встановленої сили. Тобто відповідне судове рішення з будь-яких інших справ не може встановити обставини, звільнені від доказування у кримінальному провадженні. Отже, навіть за наявності рішення господарського суду, що набрало законної сили, процес розслідування кримінального провадження не зупиняється. Тоді, коли в протигагу нормі ст. 94 КПК України є норма ст. 35 ГПК України, де факти встановлені судовим рішенням, що набрало законної сили, або вироком, вважаються встановленими і не доводяться при розгляді справи.

Таким чином, наявність заборони щодо голосування на загальних зборах акціонерного товариства не дає право голосувати акціонерам (представникам) по пунктах порядку денного, а тому даний факт слід враховувати під час визначення кворуму на загальних зборах акціонерного товариства.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене можна зробити наступні висновки.

По-перше, базовою величиною для розрахунку кворуму на загальних зборах акціонерного товариства є голосуюча акція, статус якої є незмінним, та прив'язаний до розміру статутного капіталу.

По-друге, статус голосуючої акції може змінитися тільки у випадку її анулювання акціонерним товариством. Як виняток акціонер може втратити право голосу, як наслідок статус голосуючої акції може змінитися лише у випадку п. 10 Розділу VI Закону України «Про депозитарну систему України», що мало місце в період з 06.07.2012 р. по 06.07.2013 р.

По-третє, всі власники простих іменних акцій є власниками голосуючих акцій.

По-четверте, відсутність в переліку акціонерів на загальних зборах більшої кількості голосуючих акцій акціонерного товариства, є підставою визнання таких зборів неправомочними, а рішення недійсними.

По-п'яте, у разі якщо інформація щодо простих іменних акцій не була розкрита депозитарною установою, що призвело на день голосування акціонерів товариства до видачі не повного реєстру, під час підрахунку кворуму необхідно виходити із суми всіх голосуючих акцій, а не із суми зареєстрованих реєстраційною комісією, оскільки інформація щодо простих іменних акцій, які не були розкриті депозитарною установою, не є підставою для позбавлення права володіння на голосуючі акції і відповідно права голосу на загальних зборах акціонерів товариства.

По-шосте, якщо є судові рішення у вигляді Ухвали, що забороняє акціям приймати участь у голосуванні на загальних зборах по пунктам порядку денного, то такий пакет акцій, навіть при наявності його в реєстрі як голосуючого не може приймати участь в голосуванні на конкретних зборах. Оскільки, статус голосуючої акції є постійним, а участь в певних загальних зборах є локальною дією, обмеженою в часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.

2. Про депозитарну систему України: Закон України від 6 липня 2012 року № 5178-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 39. – Ст. 517.

3. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 25 лютого 2016 року № 4 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.

5. Господарський процесуальний кодекс України від 16 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

REFERENCES

1. Pro aktsionerni tovaristva: Zakon Ukrayini vid 17 veresnya 2008 roku № 514-VI // Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini. – 2008. – № 50-51. – St. 384

2. Pro depozitarnu sistemu Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 6 lipnya 2012 roku № 5178-VI // Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini. – 2013. – № 39. – St. 517.

3. Pro deyaki pitannya praktiki virishennya sporiv, scho vinikayut z korporativnih pravovidnosin: Postanova Plenumu Vischogo Gospodarskogo Sudu Ukrayini vid 25 lyutogo 2016 roku № 4 / [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>.

4. Kriminalniy protsesualniy kodeks Ukrayini vid 13 kvitnya 2012 roku // Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – St. 88.

5. Gospodarskiy protsesualniy kodeks Ukrayini vid 16 listopada 1991 roku // Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini. – 1992. – № 6. – St. 56.